SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

Muistio

E 2/2020 vp

24.2.2020

20-19473

Vahva sosiaalinen Eurooppa oikeudenmukaisten siirtymien toteuttamiseksi

Ehdotuksen tausta ja sisältö

Euroopan komissio julkaisi 14.1.2020 tiedonannon ”Vahva sosiaalinen Eurooppa oikeudenmukaisten siirtymien toteuttamiseksi” (KOM, 14.1.2020). Komission tiedonannossa esitetään uusien tulevien aloitteiden lisäksi tiekartta, jonka päätepisteenä on Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin toimintasuunnitelma. Komissio julkaisee toimintasuunnitelman alkuvuodesta 2021. Tiedonannossa esitellään tulevia EU-tason aloitteita, jotka tukevat sosiaalipilarin toteuttamista. Tiedonanto ei sisällä lainsäädäntöaloitteita, vaan on tiekartta.

Työsuojeluasiat komission tiedonannossa

Suomen yleisenä tavoitteena EU:n työsuojelupolitiikassa on ylläpitää ja edelleen kehittää työsuojelun korkeaa tasoa. Komission tiedonannossa ”Vahva sosiaalinen Eurooppa oikeudenmukaisten siirtymien toteuttamiseksi” lähtökohdaksi on asetettu myös korkeantason työsuojelun kehittämistyölle linkittyvän Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin voimaansaattaminen. Työn murroksessa sosiaalisen Euroopan kehittämisessä ollaan siirtymässä sanoista tekoihin.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteissa Euroopan parlamentti, neuvosto ja komissio sitoutuvat työntekijöiden perusoikeuksiin sekä elin- ja työolojen parantamiseen. Sisällöllisesti pilarin periaatteet on jaettu kolmeen lukuun: I Yhtäläiset mahdollisuudet ja pääsy työmarkkinoille, II Oikeudenmukaiset työolot ja III Sosiaalinen suojelu ja osallisuus. Valiokunnassa nyt kuultavana olevat asiat liittyvät sosiaali- ja terveysministeriön (STM) hallinnonalaan sijoittuville työsuojelun -, tasa-arvon – ja EU:n sosiaalisen suojelun asiantuntija-alueille. Komission tiedonannossa työsuojelun pääaloitteet on esitelty 3. Oikeudenmukaiset työolot, tasa-arvoaloitteet vastaavasti 2. Yhtäläiset mahdollisuudet ja työpaikat kaikille pääkappaleen omassa Tasa-arvon edistäminen kappaleessa. Sosiaalista suojelua ja sosiaaliturvaa koskevia avauksia ei voida rajata selvästi tiedonannon yhteen osaan, vaan tällaisia avauksia on tiedonannon kaikissa osissa. Asiantuntija-alueiden tarkka rajaus komission tiedonannon sisällysluettelon perusteella ei tee oikeutta sisällön aloitteille. Tiedonannossa asiantuntija-alueiden yhteenliittymät ovat löydettävissä horisontaalisesti pilarin kaikkien kolmen luvun periaatteista.

Työsuojelua koskevat aloitteet

Työsuojeluun liittyvänä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin keskeisenä lukuna voidaan pitää II Oikeudenmukaiset työolot. Tämän toisen luvun periaatteista voidaan nostaa tarkasteluun komission tiedonannon tavoitteen kannalta ”työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua ja työntekijöiden osallistumista (8)” ja työntekijöiden oikeutta ”korkeatasoiseen työterveyteen ja –turvallisuuteen” ja ”työympäristöön, joka on mukautettu heidän ammatillisiin tarpeisiinsa ja joka mahdollistaa heille pidemmän osallistumisen työmarkkinoille (10)”.

Komission tiedonannon kappaleessa 3. Oikeudenmukaiset työolot tuodaan esille työelämän murrokseen liittyvien uusien ilmiöiden, haasteiden ja uhkien kirjo, joihin Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin edellä

Postiosoite	**Käyntiosoite**	**Puhelin**	**Faksi**	**s-posti, internet**
Postadress	**Besöksadress**	**Telefon**	**Fax**	**e-post, internet**
Postal Address	**Office**	**Telephone**	**Fax**	**e-mail, internet**
Sosiaali- ja terveysministeriö				
PL 33 00023 Valtioneuvosto	Meritullinkatu 8 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	02951 63415 +358 2951 63415	kirjaamo@stm.fi stm.fi

kuvattuja periaatteita tullaan sovittamaan. Työmarkkinoiden ajankohtaisena, globaalina haasteena digitaalisissa hankkeissa on tunnistettava niiden vaikutukset työoloihin mm. alustapohjaisessa työssä alustatyönsuorittajien työehtoihin ja oikeudelliseen asemaan. Ilmiön kansainvälinen luonne lisää muutoinkin kansainvälisten sääntöjen tarvetta ja huomioimista (vrt. ILO:n, Agenda 2030, TEM ILO-päätelmät). Komission tiedonanto korostaa vahvaa EU:n roolia myös globaalilla foorumilla nostamalla esiin eurooppalaisen monenvälisyyden ajattelutavan, jossa yhteistyötä ja sääntöihin perustuvaa maailmanjärjestystä arvotetaan.

Komission tiedonannossaan esittämistä aloitteista koskien erityisesti työsuojelua, ja joihin ei ole annettu tarkempaa aikataulua korostamme mm.:

Suomi pitää tärkeänä, että komissio ilmaisee selvemmin aloitteen **uuden työturvallisuus- ja työterveysstrategian** laatimisesta vv. 2021-2027. Perustelut ja tarkemmat sisällöt on esitetty ja hyväksytty neuvoston päätelmissä (10.12.2019) ”Uusi työterveyttä ja -turvallisuutta koskeva EU:n strategiakehys: työterveyden ja turvallisuuden tehostaminen EU:ssa”.

Suomi pitää tärkeänä, että komissio sisällyttäisi **tiedonannon mielenterveyteen liittyvässä aloitteessa** myös työhön liittyvät psykososiaaliset riskit ja kuormitustekijät ja ehdottaa mielenterveysstrategiaa ottaen huomioon eri poliitikkojen eri aloille ulottuvat vaikutukset mielenterveyteen; kuten on esitetty ja hyväksytty Suomen pj-kaudella neuvoston hyväksymissä päätelmissä (10.12.2019) ”Uusi työterveyttä ja -turvallisuutta koskeva EU:n strategiakehys: työterveyden ja -turvallisuuden tehostaminen EU:ssa”.

Komission tiedonannossa esitetty **aloite EU:n syöväntorjuntasuunnitelmasta** Suomi pitää tärkeänä työsuojelun osalta, että EU:n syövän vastaisen taistelun toimintasuunnitelmassa huomioidaan myös toimet, joilla vähennetään työtekijöiden altistumista syöpävaarallisille aineille.

Komission tiedonannossa on enemmän kyse kuvailevasta ohjelmasta, joka ei vielä linjaa tulevien aloitteiden yksityiskohtia. Kuitenkin eräissä tiedonannon aloitteissa työsuojeluun liittyvinä kokonaisuuksina mukaan lukien tasa-arvoasiat ja EU:n sosiaaliseen strategiaan sekä sosiaaliturvaan kohdennetut yksityiskohdat on esitetty EU pj-kaudella valmistelluissa ja neuvostossa hyväksytyissä hyvinvointitalous-, työsuojelu- ja tasa-arvopäätelmäteksteissä. Samalla tavalla Suomi tukee komission tiedonannon eurooppalaisten arvojen edistämistä maailmassa ja globaalia yhteistyötä. EU on osaltaan sitoutunut Agenda2030:n kestävän kehityksen tavoitteisiin, joissa on sekä työsuojeluun, tasa-arvoon että terveyteen liittyviä tavoitekokonaisuuksia. Tulevaisuuden työn yksityiskohdat on esitetty työ- ja elinkeinoministeriön laatimissa neuvoston päätelmissä (24.10.2019) ”Työn tulevaisuus: Euroopan unioni kannattaa ILO:n satavuotisjulistusta”. Päätelmävalmistelua koordinoitiin ministeriöiden sisällä osastojen kesken ja keskenään sisältöjen osalta.

Suomen työsuojelupolitiikan ja strategisten linjausten kannalta uuden komission aloitteet ovat pääosiltaan linjassa.

Sukupuolten tasa-arvo

Sukupuolten tasa-arvo on keskeinen osa EU:n sosiaalista ulottuvuutta ja kestävää kasvua. Sukupuolten tasa-arvo on Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin yksi 20 periaatteesta. Lisäksi pilarin periaatteista työn ja yksityiselämän yhteensovittaminen ja varhaiskasvatus- ja päivähoitopalvelut liittyvät kiinteästi tasa-arvon toteutumiseen. Suomi on pitänyt tärkeänä sukupuolten tasa-arvon sisällyttämistä poikkileikkaavasti pilariin ja sen toimeenpanoon.

Tiedonannossaan komissio kiinnittää erityistä huomiota naisten asemaan EU:n työmarkkinoilla ja laajemmin yhteiskunnassa. Naisten matalalla työllisyysasteella on kielteisiä vaikutuksia EU:n talouteen ja naisten asemaan. Komissio nostaa esiin myös muita työelämän tasa-arvokysymyksiä kuten työn ja yksityiselämän yhteensovittaminen, sukupuolten palkkaerot ja sukupuolistereotypiat. Lisäksi naisten ja miesten välinen eläke-ero on edelleen merkittävä.

Komissio julkaisee näillä näkymin maaliskuun alussa **sukupuolten tasa-arvoa koskevan strategian.** Alustavien tietojen mukaan strategiassa on sekä edellisessä strategisessa tasa-arvositoumuksessa (2016-19) mukana olleita teemoja (muun muassa työelämän ja päätöksenteon tasa-arvo, samapalkkaisuus ja sukupuoleen perustuvan väkivalta) että uudempia tasa-arvokysymyksiä, kuten digitalisaatio. Suomi kannatta EU:n tasa-arvostrategian laatimista ja strategian kaksoisnäkökulmaa, joka sisältää sekä tasa-arvon erityistoimia että sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista.

Komissio on antamassa loppuvuodesta 2020 myös esityksen lainsäädäntötoimista **palkka-avoimuuden edistämiseksi.**

Suomi pitää tärkeänä **sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista** EU:n päätöksentekoon, ml. talousarvio. Taloudellisten, sosiaalisten, työllisyys- ja ympäristötoimenpiteiden ja -politiikkojen vaikutukset toisiinsa tulee huomioida paremmin päätöksenteossa. Tämä koskee myös sukupuolivaikutuksia.

EU:n sosiaalisen suojelun ja sosiaaliturvalainsäädännön aloitteet

Sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpano on aloitettu jo osittain sosiaalisen suojelun alueella. Neuvoston suositus sosiaalisen suojelun saatavuudesta työntekijöille ja itsenäisille ammatinharjoittajille hyväksyttiin 8.11.2019. Suositus toimeenpanee sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatetta 12. Neuvoston suositukset eivät ole oikeudellisesti sitovia.

Sosiaalinen suojelu on läpileikkaava teema, jota käsitellään tiedonannon kaikissa osissa. Osiossa *Yhtäläiset mahdollisuudet ja työpaikat kaikille* sosiaalisen suojelun kannalta keskeisiä avauksia ovat **vahvistettu nuorisotakuu** sekä **Euroopan sukupuolten tasa-arvostrategia.** *Oikeudenmukaiset työolot osiossa* vahvat liittymäpinnat sosiaaliseen suojeluun on **digitaalisia palveluja koskevalla säädöksellä** sekä jossain määrin **eurooppalaista vähimmäispalkkaa** koskevalla työmarkkinaosapuolten kuulemisella. Viimeisessä osiossa *Sosiaalinen suojelu ja osallisuus* keskeisimmät avaukset erityisesti sosiaaliturvan näkökannalta ovat **eurooppalainen työttömyysturvan jälleenvakuutusjärjestelmä** sekä **Vihreä kirja ikääntymisestä.**

Komissio ehdottaa uutta **eurooppalaista sukupuolten tasa-arvoa koskevaa strategiaa** *(Q1 2020).* Eläke-erojen kuromisen tulisi olla keskeinen osa strategiaa, sillä vanhuuseläkettä ensisijaisena toimeentulonlähteenä saavien ihmisten osuus kasvaa selvästi tulevina vuosikymmeninä EU:ssa.

Vahvistetulla **nuorisotakuulla** (Q2 2020) voi olla kiinteät siteet muun muassa työttömyysturvaan, riippuen kuitenkin siitä mitä painotuksia tavoitellaan. Nuoristyöttömyys on EU:ssa yhä haaste positiivisesta talouskehityksestä huolimatta.

Tiedonanto aloittaa työmarkkinaosapuolten kuulemisen **eurooppalaisesta vähimmäispalkasta (**käynnissä). Sosiaaliturvan näkökannalta vähimmäispalkka on yhteydessä vähimmäistoimeentuloon, josta on lausuttu pilarin periaatteessa 14.

Uusi digitaalisia palveluja koskeva säädös *(Q4 2020)* päivittää EU:n digitaalista vastuuta ja turvallisuutta koskevia sääntöjä. Samanaikaisesti on tärkeää keskustella muun muassa alustatyöntekijöiden työskentelyolosuhteista, työehdoista, pääsystä sosiaaliturvan piiriin sekä alustatyön rajat ylittävistä näkökohdista. Sosiaaliturvan saatavuus on keskeinen kysymys EU-tasolla

alustataloudentyöntekijöiden kohdalla. Yhteys neuvoston suositukseen sosiaalisen suojelun saatavuudesta työntekijöille ja itsenäisille ammatinharjoittajille on hyvä huomioida tässä yhteydessä. *Alustatalouden huippukokous* (Q3 2020) tulee aloittamaan laajemman keskustelun asiakokonaisuudesta.

Komissio ehdottaa **eurooppalaista työttömyysturvan jälleenvakuutusjärjestelmää** (Q4 2020), jonka tavoitteena suojella kansalaisia ja vähentää julkiseen talouteen kohdistuvia paineita ulkoisten häiriöiden aikana. Ehdotuksen tarkemmista yksityiskohdista tarvitaan lisätietoa.

Komissio aikoo antaa **vihreän kirjan ikääntymisestä** (Q4 2020), jotta voidaan käynnistää keskustelu ikääntymisen pitkäaikaisista vaikutuksista, erityisesti hoidosta ja eläkkeistä sekä aktiivisen ikääntymisen edistämisestä. Eläkkeiden riittävyyden yhdessä eläkejärjestelmien kestävyyden kanssa tulisi olla keskeisessä asemassa vihreässä kirjassa, sillä kasvava osuus eurooppalaisista saa toimeentulonsa vanhuuseläkkeistä. Komission vuoden tuleva väestöraportti tarjoaa syötteitä tähän työhön, joskin se tarkastelee laajemmin väestörakenteen muutosta.

Sosiaalisten oikeuksien pilarin sosiaaliturvaa koskevat periaatteet

Sosiaalisen Euroopan edistämisen kannalta keskeistä on sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpano. Pilarin toimeenpanossa tulee ottaa huomioon jäsenmaiden erilaiset tilanteet ja keinot tavoitteisiin pyrkimisessä, eikä toimintasuunnitelman tule olla oikeudellisesti sitova. Jäsenmaiden toimet ovat keskeisiä sosiaalisten oikeuksien pilarissa asetettuihin tavoitteisiin pyrittäessä, mutta myös EU-tason välineitä tulee hyödyntää. Sosiaaliturvaa koskevien periaatteiden kohdalla on tunnistettava myös toimivaltajakoa koskevat kysymykset sekä toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaatteet.

Sosiaalisten oikeuksien pilarin kannalta sosiaaliturva ja sosiaalinen suojelu ovat keskeisiä välineitä pilarin periaatteiden kannalta ja pilarissa hahmoteltujen tavoitteiden kannalta. Sosiaaliturvaa koskettavat periaatteet keskittyvät pilarin lukuun III. On kuitenkin huomioitava, että monilla pilarin muilla periaatteilla voi olla liittymäpintaa sosiaaliturvaan sekä sosiaaliseen suojeluun.

Hyvinvointipolitiikkaan kuuluvat asiat

Romanien yhdenvertaisuutta ja osallisuutta koskeva seuranta-aloitetta koskien Suomi pitää tärkeänä, että EU:ssa jatketaan määrätietoisesti ja nopeasti ponnisteluja romanien ja muiden vähemmistöjen perusoikeuksien turvaamiseksi ja yhdenvertaisista osallistumismahdollisuuksista yhteiskuntaan. Pidämme tärkeänä, että post-2020 romanistrategia viedään tehokkaammin osaksi valtavirtaistettuja strategioita ja ohjelmia romanispesifit kohdennukset säilyttäen. Tavoitteiden tulee paremmin tunnistaa romaniväestön sisällä eri ryhmiä kuten naiset, lapset ja vammaiset henkilöt. Lisäksi tulee lisätä digitalisaation ja teknologian hyödyntämistä koskevia tavoitteita.

Suomi katsoo, että on tärkeä osallistua myös **ikääntymistä ja väestörakenteen muutosta** koskevaan keskusteluun. Pidämme komission ehdotusta vihreän kirjan laatimisesta tervetulleena. Ikääntymisen haasteisiin tulee vastata ja sen tuomiin mahdollisuuksiin tarttua poikkisektoraalisesti ja eri ikäluokkia ja sukupuolia reilusti huomioivalla tavalla.

Komission on määrä laatia uusi **Euroopan vammaisstrategia** vuonna 2021. Suomi kannattaa Euroopan vammaisstrategian jatkamista vuoden 2020 jälkeen. Erityisesti työtä vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan tietoisuuden lisäämiseksi tulee jatkaa ja vahvistaa entisestään. Suomi näkee vammaisstrategian tärkeinä osa-alueina myös aidon inkluusion ja osallistamisen toteutumisen. Vammaisten henkilöiden työllistyminen on yksi keskeinen tekijä tässä työssä.

Komission on määrä julkaista vuonna 2021 myös **eurooppalaista lapsitakuuta koskeva ehdotus**. Suomi on EU-vertailussa niiden maiden joukossa, joissa lasten asema on eri indikaattoreiden valossa hyvä. Tuemme eurooppalaisen lapsitakuun tavoitetta taata jokaiselle lapselle pääsy peruspalveluihin, kuten terveydenhuolto ja koulutus, mutta lisätietoa tarvitaan siitä, kuinka tämä takuu EU-tasolla käytännössä järjestettäisiin.

Suomi suhtautuu positiivisesti **syöpäohjelmaan** ja edistää sekä tukee ohjelman tavoitteita monin tavoin. Suomessa syövän hoidossa on tehty monia kansallisia toimia hoidon parantamiseksi ja syöpätutkimus on Suomessa maailman huippuluokkaa On tärkeää, että syöpäohjelmassa otetaan huomioon rakentuva yksilöllistetty lääketiede (ml. digitalisaatio ja 1 miljoonaa genomia –deklaraatio) ja sen tuomat mahdollisuudet yhä kohdennetumpaan täsmähoitoon, seurantaan ja ennaltaehkäisyyn. Lisäksi on tärkeää, että EU:n syövän vastaisen taistelun toimintasuunnitelmassa huomioidaan myös toimet, joilla vähennetään työtekijöiden altistumista syöpävaarallisille aineille.

Suomi pitää tärkeänä, että komissio sisällyttää työohjelmaansa myös poikkileikkaavan **EU:n mielenterveysstrategian** neuvoston hyväksymien hyvinvointitalouspäätelmien mukaisesti. Mielenterveysstrategia voisi tehdä näkyväksi mielenterveyden vaikutukset eri toimialoilla, ohjata toimenpiteitä *mielenterveys pääomana* -suuntaisesti, tukea kansallisia toimia ja koota yhteen jo onnistuneita toimenpiteitä.

Maaseutualueiden kehittämiseen liittyen Suomi suhtautuu komission **pellolta pöytään strategiaan** myönteisesti. On tärkeää rakentaa ruokajärjestelmää, joka nykyistä paremmin huomioisi ilmastovaikutukset ja muut ympäristönäkökulmat sekä ruokavalion terveellisyyden. Kestävän, terveellisen ja edullisen ruoan tulisi olla kaikkien saatavilla. On erityisen tärkeää, että terveysnäkökulmat ovat läpileikkaavana teemana mukana tulevassa strategiassa ja sen toimeenpanossa. On tärkeää myös parantaa kuluttajien mahdollisuuksia saada tietoa ruokien ravintosisällöstä ja ympäristövaikutuksista (ml. alkoholi ja pakkaamattomat tuotteet).

Hannu Stålhammar, neuvotteleva virkamies, STM/TTO
Eeva Raevaara, neuvotteleva virkamies, STM/TTO
Jere Päivinen, asiantuntija, STM/SVO
Merja Mustonen, johtava asiantuntija, STM/HPO

Liitteet -

Jakelu

Tiedoksi